

MILOŠ ZEMAN

**Zpověď
informovaného
optimisty**

Rozhovor s Petrem Žantovským

MILOŠ ZEMAN

**Zpověď
informovaného
optimisty**

Rozhovor s Petrem Žantovským

*Děkuji všem občanům,
kteří podepsali petici
za moji prezidentskou kandidaturu.*

Miloš Zeman

© Miloš Zeman, 2012

© Petr Žantovský, 2012

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2012

Photograph on cover: © Ivo Hercík, 2012

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Laňková, 2012

© Nakladatelství ČAS, 2012

ISBN 978-80-87470-85-5

I. JAKO ČLOVĚK JSEM SPOKOJENÝ, JAKO OBČAN NE

*Snad si můžeme dovolit začít na osobnější notu. Vydali jsme spolu knihu **Tak pravil Miloš Zeman aneb Prognostikovo pozdní odpoledne, a to přesně před deseti lety, v roce 2002. Proč si myslíte, že je po deseti letech dobré navázat touto publikací? Máte po té době, navíc vyplněné dvěma knihami autorskými, ještě co nového říci?***

Často cituji Sartra: „Pravda o tobě se stane pravdou teprve tehdy, projde-li druhými.“ Vycházím z toho, že pokud je poptávka po mých názorech, pak to musí vědět ti poptávající, a ne já. Když tedy nějaký novinář přijde a chce si popovídat, nevidím důvod, proč ho odmítnout, protože jsem, byť nemám rád novináře, v podstatě maminkou slušně vychovaný člověk.

Očekáváte, že si při práci na této knížce sám něco vyjasníte? Že to bude jakási očistná intelektuální lázeň?

Asi vás zklamou, ale já sám bych nečekal, že si budu uspořádat své názory teprve v okamžiku, kdy píšu knížku nebo

namlouvám rozhovor. Ty musí být uspořádány dávno předem. Ostatně na Vysočině jsem měl zhruba sedm let času, abych o nich v klidu a míru v lese či v houpacím křesle přemýšlel.

Když už jsem připomněl ten předchozí titul, sluší se zeptat: máte z těch deseti uplynulých let pocit spíše pozitivní, nebo negativní? Jako člověk, jako občan...

Jako člověk pozitivní, jako občan negativní. Jako člověk proto, že jsem si konečně mohl odpočinout. V roce 2002 jsem byl velmi unavený, protože dělat čtyři roky premiéra je poměrně vyčerpávající. A jako člověk jsem si odpočinul zejména díky krásnému prostředí Vysočiny. Jako občan jsem sledoval, že se politika postupně potápí do jakési šedi a nudy, která je občas projasňována záblesky, nejsou to však záblesky slunce, ale bouřky, to znamená skandály, aféry a tak dále. A nakonec se ukázalo, že dnes už z ní zůstaly téměř jen ty aféry, což je strašně málo. Chápu to jako občasný, ač nevíтанý doprovodný jev, ale rozhodně ne jako jediný či hlavní tah či směr. To byl také jeden z důvodů, proč jsem se nechal přesvědčit, abych se do politiky vrátil. Protože jí dnes chybí razantní programy, jak silná vláda, tak silná opozice, a zajímavé je, že jedno nemůže existovat bez druhého. Není silné vlády bez silné opozice a naopak. Když je vláda slabá, opozice ji jenom lacině, i když třeba pravdivě, kritizuje, ale není nucena k vlastní pozitivní alternativě. Když je slabá opozice, vláda není pod neustálým kritickým tlakem a může si dělat, co chce. To znamená, že buď nedělá nic, nebo bude provádět hloupá opatření, která se dlouhodobě nevyplatí. Takže tohle

znechucení politikou jako občan dokážu pochopit, ale řídím se známým příslovím: „Lépe než proklínat tmu je zapálit alespoň jednu svíčku.“ Já už jsem sice poněkud vyhořelá svíčka, ale ještě trocha vosku zbývá.

Když jste na jaře 2002 odcházel nejprve z čela sociální demokracie, kterou jste přenechal budoucímu premiérovi Vladimíru Špidlovi, v jednom našem rozhovoru jste nejen mě, ale myslím, že i sám sebe, ujišťoval, že Špidla je správná volba, že vláda je v dobrých rukou a že nemáte z budoucnosti strach. A teď nemluvme jenom o Špidlovi, ale obecně: když jste za těchto okolností opustil vrcholnou politiku, necítíte dnes tak trochu spoluzodpovědnost za události posledních deset let? Nemohlo by se leccos vyvíjet jinak, kdybyste tak neučinil?

Především si položme otázku, co by se stalo, kdybych ve volbách předsedy sociální demokracie, které mimochodem byly v roce 2001, nepodpořil Vladimíra Špidlu. Odpověď je velice prostá: zvítězil by Stanislav Gross. Máte pocit, že by to bylo lepší? Vladimír Špidla poměrně dobře vykonával funkci ministra práce a sociálních věcí. Byl něčím jako standardní dvojkou. Ale když se dvojka stane jedničkou, zátěž, která je na toho člověka vyvíjena, se zhruba zdesateronásobí, a on se pod touto zátěží zlomil. Zatímco pro Grosse nemám slova omluvy, protože ten představuje klientelismus par excellence, pro Špidlu ano. Byl to prostě slabý člověk, slabý premiér, slabý předseda strany, ale to se poznalo bohužel až v tom závažovém testu, to znamená při přesunu z pozice číslo 2 na pozici číslo 1. V tomto smyslu samozřejmě svou spoluzod-

povědnost cítím, ale když se mě zeptáte, zda bych postupoval jinak, mohu říci toto: ideální model sice je, aby si politická strana vybrala nového předsedu bez intervence předchozího, jenomže opakuji, že tento ideální model by v případě sociální demokracie v roce 2001 skončil, a o tom něco vím, tím, že Stanislav Gross, který si už tehdy mezi delegáty sjezdu vybudoval jistou klientelistickou síť, by byl bezpečně zvolen předsedou. A straně by se stalo, že by ji neřídil slaboch, ale podle mého subjektivního názoru lump. Vyberte si tedy: co je lepší? Slaboch, nebo lump?

Takto postaveno to má přirozeně jedinou odpověď. Na druhou stranu ta otázka směřovala už před onen okamžik vašeho odchodu z čela sociální demokracie. Můžeme si snad dovolit malou spekulaci: kdybyste toto neučinil, neodešel z čela ČSSD, je pravděpodobné, že byste stranu vedl do dalších – patrně vítězných – voleb. Souhlasíte?

Ano. Ale v každé straně i v každém podniku musí čas od času dojít k personální obměně. A já jsem si tuto personální obměnu přál, protože unavený premiér dělá chyby, zatímco čerstvý premiér by mohl být vůči těmto chybám relativně imunní. A Špidla byl čerstvý premiér. Bohužel, a v tom rozumím vaši otázce na spoluzodpovědnost, jeho čerstvost byla více než kompenzována jeho malou odolností vůči tlakům, které s sebou politika přináší.

Zůstaňme ještě na poli spekulace: kdyby nenastalo to, co nastalo, a vy byste zůstal předsedou sociální demokracie a vyhrál volby, jak odhadujete tehdejší případnou koalici-

ní nebo jinou konstrukci po volbách 2002? Protože cesta, kterou zvolil váš nástupce, tedy spojení s tzv. Čtyřkoalicí, v níž byla Unie svobody, asi nebyla tím receptem, který byste volil vy.

Řekl jsem Vladimíru Špidlovi po volbách, že mu doporučuji pokračovat v tradici menšinové vlády sociální demokracie. To znamená nikoli v tradici koalice – můj oblíbený bonmot zní, že nejlepší koalice je koalice jedné strany a politická obratnost spočívá v tom, že si vyberu partnery nikoli do vlády, ale do opozice, i opozici si totiž vybírám, nejenom koaliční partnery. Ale Špidla vytvořil onu křehkou stojedničkou většinu ve sněmovně a myslím si, že teprve v tomto okamžiku jsem si uvědomil, jak je slabý. Samozřejmě se spekulovalo o tom, že byl pod určitým nátlakem, o jeho zamlčené minulosti, ale ať už tyto spekulace mají, nebo nemají reálný základ, faktem zůstává, že byl slabý, což poprvé prokázal vytvořením této koalice. A těsně poté to společně s Bohuslavem Sobotkou zopakovali tím, že ztrojnásobili z roku na rok deficit státního rozpočtu. A to v době ekonomické konjunktury, což všichni ekonomové odleva napravo právem pokládají za ekonomický zločin.

Zeptám se, řekl bych, intrikánsky: situace v ČSSD se v roce 2001 určitým způsobem vyvíjela, byl tam nejen Stanislav Gross, ale i Petra Buzková, proběhla aféra Olovo, o níž se spekuluje, že byla vykonstruovaná Martinem Profantem a lidmi kolem Buzkové a měla prostřednictvím médií poškodit vás a posílit právě ji. Strana byla rozhádaná a nejednotná a jediné, co ji drželo pohromadě, byla vláda, protože

jste tam měl svoje lidi. I Špidla se vždycky tvářil jako „váš“ člověk. Měl jste ho ve vládě, byl to váš ministr. Nebylo s ním možné v okamžiku, kdy jste se rozhodl k odchodu z nejvyšších pater, udělat jednoduše dohodu – nebo řekněme dnešním jazykem „deal“ – ve smyslu: „Vladimíre, tady máš stranu, ty budeš předseda, já tě podpořím, máš pravděpodobné vítězství ve volbách (ke kterému pak došlo), a na druhou stranu je tu naše budoucí spolupráce v podobě čestného předsednictví a podpory prezidentské kandidatury.“ Nebylo možné uzavřít něco takového? Nebo jste tomu prostěrdí a tomu člověku důvěřoval víc, než snad bylo oprávněné a rozumné?

Nikdy v životě jsem neuzavřel takové dohody, protože pokládám za lidsky odporné, jestliže člověk podmiňuje svůj odchod z politiky tím, že za to dostane nějakou kompenzaci. Mimochodem to byla třetí – pozdější – Špidlova chyba, kdy vyštípál z funkce eurokomisaře Pavla Teličku a řekl si o dobře placenou funkci, kterou nebyl schopen zastávat. Tehdy se ukázalo, že přídomek „pan Čistý“, který mu byl dáván, nebyl tak úplně adekvátní. Takže zpět: nešel jsem na žádný politický „deal“, a pokud jsem se rozhodl kandidovat v prezidentské volbě, bylo to na základě referenda. Ta referenda byla dokonce dvě, jedno vnitřní pro členy ČSSD a jedno vnější pro její příznivce. A když jsem v obou vyhrál – přestože jsem předpokládal, že vyhraje Otakar Motejl –, pokládal jsem za zbabělost na tuto výzvu nekývnout. Zatím jsem nikdy před žádnou výzvou neustoupil a doufám, že to neudělám až do konce svého života. Tehdy jsem veřejně prohlásil, že půjdu do druhé volby, nikoli do první, a to z velmi prostého pragmatického důvodu

– a říkám to proto, že je občas slyšet: proč ten Zeman nešel do první volby? Bylo to strašně jednoduché a jenom lidé, kteří neznají politickou abecedu, mohou takovou otázku položit. Tehdy totiž komunisté v první volbě stavěli svého vlastního kandidáta dr. Kříženeckého. A protože každý kandidát na prezidenta, ať už byl levicový, nebo pravicový, musel počítat i s komunistickými hlasy, nechat si utéct asi třicet pět hlasů v první volbě by byl politický analfabetismus. Šel jsem tedy do druhé volby, kde už komunisté svého kandidáta nepostavili. Co se stalo, víme. Dvacet sedm poslanců ČSSD, jako byli Špidla, Gross, Sobotka, Zaorálek a další, samozřejmě i ta zmíněná Buzková, hlasovali proti mně, což bylo jejich svaté ústavní právo, a díky tomu sociální demokracie neměla svého prezidenta a byl zvolen Václav Klaus.

Proč si myslíte, že v Čechách existuje (a není to jenom otázka sociální demokracie, i když tam se to ukázalo už několikrát) ta podivuhodná tendence partají pomazat svého předsedu bahnem a distancovat se od něj, ledva se za ním zavřou dveře? To se stalo vám, Jiřímu Paroubkovi, Mirku Topolánkovi a předtím i Václavu Klausovi. Čím to je?

Polemizoval bych s tím, že je to specifikum českých zemí, takové případy najdete i jinde. Ale máte pravdu, že u nás je to obvyklejší nebo častější než v jiných zemích. Přičítám to tomu, že podstatnou součástí českého národního charakteru je bohužel závist. Když se Američana zeptáte, kolik vydělává, on vám to nejen rád řekne, ale dokonce se tím pochlubí. Zatímco Čech vám výši svých příjmů utají právě z obavy před závistí. Tato vlastnost se podle mého názoru nejotevře-

něji objevuje v internetových diskusích. Tam si bandy zakomplexovaných idiotů, zpravidla pod anonymními nicky, léčí své mindráky tak intenzivně, že lekci české závisti můžete nejčastěji dostat právě tím, že si otevřete jakoukoli internetovou diskusi, třeba na Parlamentních listech či jakémkoli jiném portálu. Ale to jen na okraj. Já jsem vždycky vycházel z toho, že uvažuji racionálně. Vrátime-li se k tomuto případu, racionální hledisko bylo pro sociální demokracii mít svého prezidenta. Ale nezakalkuloval jsem iracionální motivy, což byla právě ta závist, a dopadlo to tak, jak to dopadlo.

Zůstaneme-li ve spekulativní poloze, myslíte, že kdyby k tomuto nedošlo a vaše strana by vás v únoru 2003 podpořila, předpokládáte, že byste dostal ty komunistické hlasy, které se pak převalily na stranu Václava Klause, a že by to pro vás dopadlo pozitivně?

Nechci spekulovat, jestli by mě komunisté volili či nikoli, ale komunisté jsou levicovou stranou, a tudíž se domnívám, že v situaci, kdy proti sobě stojí levicový a pravicový kandidát, se skřípěním zubů dají své hlasy tomu levicovému. A sociálně demokratický prezident na Hradě by byl tehdy významnou podporou sociálně demokratické vládě.

Cítil jste tehdy na Hradě nějakou hořkost, podraz, zradu? Byli tam jistě lidé, se kterými jste měl dlouhodobě, řekněme, kontrastní postoje, ale byl tam také někdo, kdo vás vyloženě osobně zklamal?

Podívejte se, z těch poslanců jsem měl „kontrastní postoje“, jak jste to nazval, s maximálně čtyřmi či pěti, což

není příliš mnoho. A ty kontrasty, to nebyly rozdíly v názorech, to byla moje kritika toho, že málo pracují, že jsou líní, že neplní dobře své funkce. Já jsem – i když to bude znít jako póza, a jsem si toho vědom – necítil hořkost. Protože v každém člověku jsou minimálně dvě bytosti – ego a alter ego. Tato druhá bytost ve mně jásama a říkala: „Je to dobře, odjíždíš na Vysočinu, aby sis odpočinul.“ Ta první necítila hořkost, ale překvapení. A říkala si jako sebereflexi: „Miloši, tys propadl jakémusi redukcionismu. Tys redukoval politiku na to, že se lidé rozhodují racionálně, a najednou tady převládla závist, se kterou jsi v tomto rozsahu nepočítal.“ Byl jsem ochoten připustit, že těch čtyři až pět poslanců budou hlasovat proti mně, ale to by na celkovém výsledku nic neměnilo. Ovšem když jich bylo celkem dvacet sedm včetně těch, se kterými jsem nikdy žádný konflikt neměl, výsledek to změnilo.

Myslíte si, že to už tehdy byla jakási předzvěst diktátorských metod, které později zavedl Vladimír Špidla i v Poslanecké sněmovně? Legendární jsou Špidlovy lístečky, které se rozdávaly na poslaneckém klubu a nařizovaly, jakým způsobem se má hlasovat, byla tam jasná direktiva předsedy strany... Domníváte se, že to u těch zbylých dvaadvaceti poslanců mohlo sehrát nějakou roli? Že se prostě jenom báli?

Nechci spekulovat o intrikánských metodách, protože o tom nemám dost informací. Můj závěr přemýšlení během oněch sedmi let na Vysočině je ten, že se ti lidé prostě báli, že já jakožto prezident bych nikdy nepřipustil některé jejich pochybné machinace, ať už šlo o trojnásobné navýšení

deficitu státního rozpočtu, o bezhlavé rozdávání volebních dárečků a podobně. Čili snad i tato obava, spojená s jistou formou klientelismu, mohla být jedním z důvodů.

Ale ještě jednou: byl mezi nimi někdo, u koho jste to považoval za absolutní zklamání? Za něco na způsob osobní újmy?

Nepoužívám termín „zklamání“ – ten je emocionální, a i když netvrdím, že mi zcela chybí emoce, jsem spíše racionální než emocionální bytost. Použil bych opět slovo „překvapení“, a to se týkalo víceméně dvaceti, možná dvaadvaceti poslanců, až na nějaké výjimky.

Věcně vzato, volba byla tajná – kde jste přišel k těm jménům?

Jiří Dienstbier st. kdysi pronesl slavný výrok: „V Čechách se všechno vykecá.“ K těm jménům jsem nepřišel hned, dostala se ke mně postupně, a to zhruba v okamžiku, kdy se ti lidé ve svém prostředí přiznali – někdy chlubitě, někdy ne –, co udělali. Jeden poslanec, kterého nebudu jmenovat, dokonce v této souvislosti v opilosti vykřikoval: „Bože, já jsem svině!“ A protože, jak bylo řečeno, se v Čechách všechno vykecá, máme dnes seznam kompletní.

Při vši úctě k nežijícímu – byl mezi nimi Pavel Dostál?

Domnívám se, že ne, byl jsem u něho v nemocnici měsíc před jeho smrtí, zapřísahal mě, že mezi těmi sedmadvaceti nebyl, a já jsem ochoten mu věřit.

Byl to podle vás důvod, proč Špidla tak dlouho váhal, jestli mu má znovu dát křeslo ministra kultury?

Je to docela dobře možné.

Vrat' me se znovu ke Špidlově vládě se Čtyřkoalicí: která jména, reprezentující nějaký názor, stanovisko či postoj, vám tam vadila nejvíc?

Všechna.

Včetně sociálně demokratických?

Ne, teď mluvím o koaličních partnerech. Spojí-li se obr s trpaslíkem, nestane se z trpaslíka obr, ale z obra trpaslík. Čili ta vláda byla trpasličí svým složením a dokonce bych řekl, že Unie svobody spolu s lidovci diktovala Špidlovi, co má dělat. To nebyla vláda sociální demokracie. To byla vláda, kde bylo na firemním štítu napsáno *Sociální demokracie*, ale ve skutečnosti tam vládli lidé jako Karel Kühnl, Ivan Pilip a další. Tato vláda pouze předstírala, že je sociálně demokratická.

Proč si myslíte, že se ČSSD tak rychle zbavila Vladimíra Špidly? Netrvalo to ani rok.

Především kvůli ostudné porážce v evropských volbách, to byl první důvod – ale možná jen záminka. Ten druhý spočíval v tom, že Grossovy ambice v té době už stoupaly a on zatoužil stát se předsedou vlády a strany.

Dobrá, ale na to, aby se ČSSD chovala takhle intrikánsky, muselo být „zaděláno“ už předtím. Zeptám se tedy podob-

ně, jako jsem se ptal v naší předchozí knize před deseti lety: vládl jste spíše despoticky, nebo liberálně? Kdyby to bylo ultraliberálně, pak by se tyto projevy, které posléze vybuchly na povrch, musely ukazovat dříve a mnohem silněji...

Myslím, že spíš liberálně, i když se o mně tvrdí ze strany novinářů opak. Jeden hlupák z Lidových novin o mně dokonce napsal, že jsem ministrům za trest odnímal hlasovací právo. Což není pravda, já jsem jim pouze zakazoval, aby na zasedání nosili mobilní telefony, protože to vyzvánění ruší. Dokonce téměř nikdo neví, že moje vláda byla první, v níž se hlasovalo. V předchozích vládách – a to není známo – se nehlasovalo. A jestliže je hlasování projev liberalismu, pak jsem byl bezesporu liberální premiér. A protože nemůžete úplně oddělit funkci premiéra a funkci předsedy strany, mohu konstatovat, že jsem snad byl i liberální předseda strany, což mimo jiné dokládá i to, že jsem byl občas na zasedání předsednictva strany přehlasován.

Měli jste někdy příležitost vyříkat si se Špidlou tyto věci mezi čtyřma očima a snad mu i vyčíst to, co podnikl proti vám?

Kdysi jsem při jiné příležitosti řekl: „S teroristy se nevyjednává, s teroristy se bojuje.“ V tomto případě bych použil jenom první polovinu té věty: „Se zrádci se nevyjednává.“ Dokonce bych řekl, že se zrádci se nemluví.

Takže jste s ním od té doby nemluvil?

Samozřejmě že ne. Každý člověk má svou osobní informační hygienu a stýká se pouze s lidmi, se kterými se chce stýkat a kterých si určitým způsobem váží, i když jsou to třeba

ba jeho názoroví oponenti. Špidla nebyl můj názorový oponent. Špidla byl podle mého mínění slaboch, který neunesl zátěž, jež na něj byla naložena, a to z jeho dobrovolného rozhodnutí.

Vždycky existovala – a nepochybně je tu dodnes – tzv. zemanovská část ČSSD, dokonce je dosud občas příčinou rozmanitých konspiračních teorií v Poslanecké sněmovně. Proč podle vás tato skupina tak oslabila a nechala se upozadit, mj. dvakrát neprosadila svého kandidáta na předsedu, ať už to byl Jiří Rusnok, nebo Zdeněk Škromach?

Mohu pouze spekulovat jako vnější pozorovatel: domnívám se, že lidé, kteří byli tehdy a jsou i dnes v sociální demokracii u moci, dokázali především mezi poslance, ale i mezi další funkcionáře strany, rozdělovat velice lukrativní posty, a tím je zkorumpovat.

Udržujete s těmi „svými“ lidmi osobní kontakty?

Ke mně na Vysočinu jezdí mnoho lidí z nejrůznějších politických stran, snad jediní, kdo u mě nebyl, jsou Zelení, a jsem tomu rád, protože zelené fanatiky z duše nesnáším. Přirozeně mám kontakty s celou řadou sociálních demokratů.

O čem si povídáte? Radíte jim, jak se mají chovat ve svém prostředí?

Když se mě zeptají na názor, rád jim ho řeknu. Ostatně, i pokud jde o tyto rady, koluje mediální fáma, že jsem třeba poradil Melčákovi a Pohankovi, aby hlasovali pro Topolánkovu vládu. Já jsem se přitom o jejich odchodu z poslanecké

kého klubu ČSSD dozvěděl až z teletextu. Následně za mnou přijeli, chtěli znát můj názor, a ten zněl, že Václav Klaus, který byl zvolen demokraticky a legálně, si ve své funkci počíná dobře a že by bylo dobré podpořit jeho kandidaturu na funkci prezidenta v dalších volbách. Nikdy jsem jim ale neradil, aby podpořili Topolánkovu vládu. A pokud se tak rozhodli, učinili tak sami o sobě. Ale já jsem obecně vždy spíš než radu říkal názor. A mezi radou a názorem je podstatný rozdíl. Domnívám se také, že ta, chcete-li to tak nazvat, prozemanovská část sociální demokracie byla v té době tak slabá, že i kdyby respektovala moje názory, stejně je nemohla uplatnit proti docela dobře zorganizovanému klientelistickému systému.

Vrat'me se k vašemu odchodu, kdy jste odešel, jak jste říkal, „objímat stromy“. Mnozí tehdy říkali, že to je do určité míry stylizace, reakce uraženého, poraženého, a že to stejně nevydržíte, protože ve vás ten homo politicus prostě je. Co jste si myslel o těch názorech tehdy a jak je hodnotíte dnes? A není na nich něco pravdy?

Zaprvé: vydržel jsem to sedm let, od roku 2003 až do roku 2010, kdy jsem založil Stranu práv občanů. Sedm let je v životě lidském dostatečně dlouhá doba, abyste jí mohl prokázat určitý postoj. Zadruhé: o objímání stromů jsem mluvil již po svém odchodu v roce 2002, a nebýt onoho zmíněného referenda o prezidentském kandidátovi, činil bych tak už o rok dřív. I když i to je mimochodem legenda. Já z těch stromů nečerpám energii, jen občas pohladím po kůře takový, který mi připadá krásný. Jinými slovy: kdyby výrok o objímání stromů a o odchodu na Vysočinu padl až po prezidentské vol-

bě, měl byste pravdu, ale já jsem ho naprosto veřejně a často pronášel už v roce 2002.

Druhá otázka zněla v tom smyslu, že ten homo politicus je ve vás zakořeněn a stejně by vás tam nenechal přišroubovaného k sesli mezi knihami...

Já jsem si na Vysočině za těch sedm let vybuodoval jistý stereotyp života, do kterého, kdykoli tam jsem, vklouznu jako do dobře vyšlapaných bot. Protože se mi po celou tu dobu dařilo být každý okamžik svého života šťastný. Mé alter ego, o kterém jsme před chvílí mluvili, bylo spokojené. Ať už díky tomu, že čtu zajímavé knihy, jím dobré jídlo, povídám si s dobrým kamarádem, jsem na výletě po Vysočině... Na druhé straně začali dorážet lidé a říkali: „Vrať se, vrať se.“ A oni to neříkali proto, že bych byl nějaká geniální bytost, nějaký rytíř na bílém koni, ale proto, že se politická situace postupně zhoršovala. Objevovali se slabí a nadto zkorumpovaní politici, Gross je toho názorným příkladem, ale nejenom on, abych mu nekřivdil. Myslím, že toto byla pravá příčina sílícího tlaku na můj návrat do politiky. Ne moje osobní ambice či touhy, proti těm by tehdy moje alter ego výrazně protestovalo, ale právě ta vnější situace.

Dobrá, ale znám vás jako člověka, který je ve své podstatě politický, uvažující o světě kolem sebe, a pořád si neumím představit, že vám stačí a naplňuje vás, že jedete na běžkách nebo na kole někde po těch půvabných vesnicích...

Ale k naplnění těch ambicí ve smyslu zóon politikon by úplně stačilo to, co se dělo: že za mnou prakticky celou tu

dobu přijžděli novináři, že když jsem odmítl jet do televizního studia, udělali studio v mé chalupě, a to mnohokrát, a já jsem sděloval své názory. V tomto smyslu jsem z politiky nikdy nevypadl. Jako občana a bývalého politika mě velmi dlouhou dobu v oné druhé části mé bytosti uspokojovalo to říkání názorů, nikoli pokus do politiky znovu zasáhnout.

Ale ony se podobné situace a příběhy stále vracely. Jako občan před rokem 1989 jste se projevil slavným publicistickým vystoupením, po Listopadu 1989 stejně tak, ať už v parlamentu, nebo na různých setkáních, například v divadle Semafor s Pavlem Dostálem a Jiřím Suchým, a to všechno bezpochyby nebyly jenom jakési glosy prognostika, člověka, který má potřebu mluvit. Určitě to byly glosy člověka, který má potřebu věci měnit.

Ano, protože v devadesátých letech jsem se domníval – a názor jsem nezměnil –, že se zde začalo vytvářet kvůli špatné technice privatizace (nikoli kvůli privatizaci jako takové) korupční prostředí, začala neúměrně vzrůstat hospodářská kriminalita – topné oleje a další obdobné případy. Měl jsem prostě pocit, že je zapotřebí věci měnit, a aby je bylo možné měnit, musí v první fázi existovat silná opozice, a bude-li mít pozitivní program, může z ní pak vzniknout i silná vláda. A to se stalo. A my jsme dělali i opatření, která nejsou čistě levicová. Privatizace bank je konkrétním příkladem. Prováděli jsme to, o čem jsme se domnívali, že stabilizuje ekonomiku a politickou scénu. Ekonomika se dostala z krize do růstu a politická sféra z různých fragmentárních uskupení do situace odpovídající tak trochu americké politické scéně, to

znamená jedna silná levicová a jedna silná pravicová strana, které se mezi sebou dokážou sportovně dohodnout na tom, že ten, kdo vyhraje, bude sestavovat vládu, a ten, kdo bude druhý na pásce, se nebude do té vlády cpát jako koaliční partner, ale bude tuto vládu kontrolovat v parlamentu. Čímž je zaručeno, že parlament není mrtvá instituce, protože kdyby byla velká koalice v parlamentu, pak by měla dokonce ústavní většinu a parlament by nemohl být kontrolním mechanismem vůči vládě.

Zkusme si ještě trochu zaspekulovat: když byl přijat zákon o změně volebního systému, který přidal do poměrného systému prvky většinového systému – řekněme ten britský model „vítěz bere vše“ –, Ústavní soud ho zrušil na základě žádosti tehdejšího prezidenta Václava Havla. Myslíte si, že bychom byli dnes jinde, kdyby se toto nestalo?

Určitě ano, protože by mimo jiné zkrachovali politici trpaslíci, jako byla Unie svobody, ale nejenom ona. Nemohli by dotlačit Špidlu do absurdní koalice, a tím pádem by bylo nezbytné, aby opět vítězná strana, což byla sociální demokracie, sestavila menšinovou vládu. Mimochodem, menšinová vláda je naprosto běžná ve většině západoevropských zemí, zejména skandinávských, a každá musí být kryta dokumentem, kterému se u nás říká opoziční smlouva, protože jinak by nemohla vydržet ani jeden den. Takže kdyby ten zákon, měnící volební systém a, otevřeně řečeno, vytvářející lepší politické podmínky těm opravdu silným politickým stranám, nebyl zamítnut Ústavním soudem, nedošlo by k tomu, že tady byla křehká, nefunkční a nestabilní stojedničková koalice.

Jenže kdyby byl prošel tento ústavní zákon, pravděpodobně by neexistovala Strana práv občanů...

Říkal jsem, že každá strana, byť začíná jako malá, se může stát velkou, a dokumentoval to na příkladu ČSSD, která se ze 7% v roce 1992 dostala na 32% v roce 1998. Ale ty malé strany by v těchto podmínkách postupně vyrůstaly na komunální a později krajské úrovni, nezapomeňte, že jsme prosadili krajskou samosprávu. A teprve tehdy, když by měly řadu úspěšných komunálních či případně krajských představitelů, by mohly jít do velké politiky. Zatímco takhle – viz Věci veřejné v poslední době – některé strany tato dvě patra přeskočily, dopadly na vrchol a z něj se kvůli své neschopnosti v podstatě okamžitě skutálely.

Souhlasím, ale položme otázku takto: je tady většinový systém, střídají se dvě velké strany a SPOZ je strana, která má 5%, nebo jako po posledních volbách necelých 5%. A i kdyby měla 5,1%, má dnes šest poslanců a je bez šance podílet se na vládě a prosazovat svůj program. Nedává to pak za pravdu těm, kteří říkají, že poměrný systém je spravedlivější?

Dává to za pravdu faktu, že systém, který jsme s Václavem Klausem navrhovali, nebyl Ústavním soudem přijat, což musíme respektovat a hledat nové cesty. Mluvil jste o britském systému, ale nezapomeňte, že tamější liberálové už hrají roli třetí strany. Víte, co by bylo velmi pravděpodobně důsledkem, kdyby byl ten volební zákon přijat? Že by uvnitř těch dvou nejsilnějších stran začaly vznikat frakce. Já vím, bolševici neměli tento termín rádi, ale v demokratické společnosti je to naprosto normální pojem. Čili například v ČSSD

by existovala krajní levice, nebo, chcete-li, radikální levice, existoval by tam umírněný socialistický proud a tak dále. A totéž by asi bylo v ODS. Zatímco nyní vlastně roli frakcí hrají ony menší strany včetně Strany práv občanů, o níž tvrdím, že to je sociální demokracie, ale nepopulistická, nedemagogická, hledající spíše pozitivní alternativu než nějaké hulákání o tom, že vláda je neschopná. To hulákání je sice oprávněné, ale je to málo.

Mluvil jste o Stanislavu Grossovi, v jehož období začalo něco, co bych pracovně nazval jakousi lobbykrací. Znamená to, že byl předtím tento projev uspořádání zájmů a vlivů méně významný, nebo neměl takovou sílu ovlivňovat události?

Rád bych zde citoval Hanu Marvanovou a Andreje Babiše, kteří jsou sice na opačné straně politického spektra, ale oba dva nedávno shodně ve svých veřejných vystoupeních uvedli, že v době tzv. opoziční smlouvy se ekonomická kriminalita přece jenom vyšetřovala, koneckonců z mé vlády odešel ministr financí pro podezření, že vytuneloval podnik Liberta, a týkalo se to asi pěti milionů korun. Babiš řekl, že před pěti až deseti lety se kradlo v řádu statisíců, zatímco teď v řádu desítek a stovek milionů, ne-li miliard. Schválně cituji lidi, které rozhodně nelze považovat za mé příznivce.

A ve kterém okamžiku se to zlomilo? Jedna z oblíbených teorií zní: zakladatelská generace politiků, Klaus, Zeman, Havel, do jisté míry Železný, ale to je mediální prostředí, v určitém okamžiku opustila scénu, každý jinak a jinak. I pro Václava Klause platí, ačkoli je hlavou státu, že jeho

pozice a možnost ovlivňovat určité věci je podstatně jiná než tehdy. Po těchto jménech nastoupila druhá vlna, které ale chybí ona prvotní motivace, program, vědomí smyslu veřejné činnosti. Souhlasíte s tím?

Do značné míry ano, jen bych to doplnil. Byla zde představa, že mají nastoupit mladí politici, ale politika vyžaduje zkušenosti, které mladí často nemají a nahrazují je právě různými lobbisticko-klientelistickými metodami. Ono je to pro ně daleko pohodlnější, nahrabat si, být za vodou. Ale dokázat formulovat a prosazovat nějaký program, to je intelektuálně nesmírně náročná práce, zejména pro tyto lidi, kteří toho ještě příliš nenačetli, nenastudovali, neprodiskutovali často ani sami se sebou – protože nejproduktivnější diskuse je ta, kterou vedete sám se sebou. Tito mladí politici tyto zkušenosti a schopnosti neměli a vydali se tou snadnější cestou. Nechci říci rovnou nakrást si, ale získat vliv, přičemž nepochopili, že vliv, který nedokážete nebo nechcete použít k pomoci, je vlastně prázdný, hluchý a zbytečný. Že jim pomůže třeba k bytu na Floridě, ale na druhé straně nijak nepomůže společnosti, ve které žijí.

Ale jak se má dotknout takových pocitů odpovědnosti člověk, který v podstatě hned ze školy přejde do parlamentu a žije v podstatě v nenormální situaci – teď můžeme mluvit i o Ivanu Langerovi, nejen o Grossovi, stejně jako o řadě lidí z různých koutů politické scény? Oni byli produkty nenormální, revoluční situace. Lze jim to takto jednoduše zazlívát?

Od revoluce uplynulo už více než dvacet let. Zastávám názor, že místo lidí, kteří vstoupí do parlamentu hned z ně-

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Miloš Zeman - Zpověď informovaného optimisty.

Pokud se Vám ukáзка líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.